

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ ΑΣΠΑΙΤΕ

- **Η Φιλοσοφία της Παιδείας στοχάζεται πάνω σε θέματα της Παιδαγωγικής, δηλαδή σε αποφάσεις που πρόκειται να ληφθούν αναφορικά με την εκπαιδευτική διαδικασία.** Έτσι, διαμορφώνονται οι απόψεις και λαμβάνονται οι αποφάσεις με καθαρότητα πνεύματος. Δηλαδή **πρόκειται για μία φιλοσοφική έρευνα σχετικά με την αγωγή, την διδασκαλία, την διενέργεια της μάθησης και την εκπαιδευτική πραγματικότητα.**
- Συνεπώς, οι μέθοδοι της φιλοσοφίας είναι:
- 1) **η ιστορική μέθοδος:** δίνει την δυνατότητα να θέτουμε προβληματισμούς και να ανάγουμε τα πιο συγκεχυμένα ερωτήματα σ' έναν διαχρονικό συλλογισμό, ο οποίος θα τα διαφωτίσει.
- 2) **Αναστοχαστική μέθοδος:** Ξεκινούμε από τα αποτελέσματα των επιστημών της αγωγής και αναζητούμε κάτω από ποιες συνθήκες και μέσα σε ποια όρια κατακτήθηκαν. Ουσιαστικώς, ο φιλόσοφος απαντά στα ερωτήματα που ο άνθρωπος θέτει γύρω από τον εαυτό του.
- Π.χ. **Έχουμε ελεύθερη βούληση;**
- Οι Φιλόσοφοι (καθώς και μερικοί επιστήμονες πλέον) το συζητούν αυτό για χιλιετίες, και χωρίς εμφανή κατάληξη.
- Η ελεύθερη βούληση είναι το παλαιότερο ερώτημα στην ψυχολογία και στην φιλοσοφία, μπορούμε να επιλέξουμε τι θα κάνουμε με τη ζωή μας; Το θέμα της ελεύθερης βούλησης είναι ιδιαίτερα ακανθώδες, διότι αντιπροσωπεύει μια σύγκρουση μεταξύ δύο αντίθετων, αλλά εξίσου έγκυρων προοπτικών.
- Από καθαρά μεταφυσική άποψη, αν δεν έχουμε ελεύθερη βούληση τότε γιατί είμαστε εδώ; Ποιο είναι το νόημα της ζωής αν δεν μπορούμε να επιλέξουμε εμείς τα δικά μας μονοπάτια; Όμως από καθαρά επιστημονική άποψη, πώς είναι δυνατόν να συμβεί κάτι χωρίς να έχει προκληθεί από κάτι άλλο;
- Εάν μπορούμε πραγματικά να επιλέξουμε τότε αυτές οι επιλογές πρέπει να μην έχουν αιτία, κάτι που δεν μπορεί να εξηγηθεί μέσα στο μοντέλο της επιστήμης.
- Εντός της ψυχολογίας δεν υπάρχει συναίνεση ως προς το εάν έχουμε πραγματικά ελεύθερη βούληση, αν και μεγάλο μέρος της επιστήμης φαίνεται να υποθέτει ότι δεν έχουμε.
- Ο Φρόυντ (Freud) και ο Σκίνερ (Skinner) δεν συμφωνούσαν πολύ, αλλά σε ένα πράγμα που συμφωνούσαν ήταν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά καθορίζεται από τις επιρροές μέσα ή έξω από το περιβάλλον του ανθρώπου.
- Έρευνες πάνω στη ικανότητα της ελεύθερης βούλησης προέρχονται από τομείς όπως η νευροεπιστήμη και η γενετική. Πολλοί νευροεπιστήμονες οπλισμένοι με εργαλεία

(ΛΑΜΣ – fMRI) Λειτουργική Απεικόνιση Μαγνητικού Συντονισμού υποστηρίζουν ότι τώρα που μπορούμε να παρατηρήσουμε τον εγκέφαλο, μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχει κανένας “ελεύθερος” που να κάνει επιλογές.

- Ο Τζον Σέαρλ (John Searle) το 1997 προσεγγίζει τη συνείδηση από βιολογική άποψη και υποστηρίζει ότι ο εγκέφαλος δεν είναι περισσότερο ελεύθερος από το ήπαρ ή το στομάχι.
- Οι γενετιστές ανακαλύπτουν ότι πολλοί ψυχολογικοί επηρεασμοί συνδέονται με αλληλεπιδράσεις γονιδίου και περιβάλλοντος, έτσι ώστε τα άτομα με τα συγκεκριμένα γονίδια να είναι πιο πιθανό να αντιδράσουν με κάποιο τρόπο.
- 3) **Μέθοδος της λογικής ανάλυσης:** είναι η λογική ανάλυση, η οποία συνίσταται στην διερεύνηση του όρου της παιδείας.
- 4) **Μέθοδος a contrario:** συνίσταται στην αναζήτηση όχι μόνο τι θέλουμε να πούμε, αλλά και τι θέλουμε να κάνουμε. Το προσδιορίζει a contrario με αφετηρία αυτό που δεν θα θέλαμε να κάνουμε, αυτό που κανείς δεν θα ήθελε να αποδεχτεί ως σκοπό του.
- 5) **Διαλεκτική μέθοδος:** αυτή η μέθοδος εκκινεί από τις αντιθέσεις μεταξύ ιδεών και θεωριών και δείχνει ότι κάθε έννοια, λόγω ακριβώς των ανεπαρκειών της, μας παραπέμπει στην αντίθετή της και ότι αυτές οι αντιθέσεις δεν μπορούν να ξεπεραστούν παρά μόνο από μια ποιοτικά διαφορετική σύνθεση που ενσωματώνει ό,τι πραγματικά θετικό διαθέτει η κάθε θέση.
- Η ερώτηση, εάν η *Φιλοσοφία της Παιδείας* εντάσσεται περισσότερο στην φιλοσοφία ή την παιδαγωγική είναι ανώφελη, όμως, όσοι ασχολούνται με το συγκεκριμένο αντικείμενο είναι αναγκαίο να έχουν επίγνωση και των δύο αντικειμένων. Με το θέμα της παιδείας οι **πρώτοι, οι οποίοι ασχολήθηκαν ήταν ο Σωκράτης(470π.Χ./469-399π.Χ.), ο Πλάτων(427π.Χ.-347π.Χ.) και ο Αριστοτέλης(384π.Χ.-322π.Χ.)**. Τον 20ο αιώνα, η παιδαγωγική διακρίθηκε από την φιλοσοφία, όμως η φιλοσοφία της παιδείας συνέχισε ως κλάδος να υφίσταται και εντάσσεται στον κλάδο της φιλοσοφίας.
- Η **Φιλοσοφία της Παιδείας αποτελεί αναγκαίο συστατικό της παιδείας και συμπληρωματικό πεδίο της παιδαγωγικής**, διότι πολλά προβλήματα της παιδείας αποτελούν χρήζουν την έρευνα της φιλοσοφίας. Συνεπώς έργο του φιλοσόφου είναι να διερωτάται γύρω από τους στόχους της παιδείας.
- Ειδικότερα:
- 1) **Οι προτάσεις, οι οποίες κατατίθενται για την εκπαίδευση από τους εκπαιδευτικούς, τους πολιτικούς ή άλλους επαγγελματίες κρίνονται και αναλύονται από τους φιλοσόφους της παιδείας. Αυτοί είναι οι ειδικοί, διότι η φιλοσοφία στην οποία έχουν εντυφήσει τους έχει διδάξει να μην εκλαμβάνουν τίποτα ως δεδομένο, αλλά να το αναλύουν, να συζητούν και να προτείνουν λύσεις.** Η φιλοσοφία συμβάλλει στην κατανόηση των προβλημάτων και του μορφωτικού πλαισίου, το οποίο αντιμετωπίζει κριτικά.
- 2) **Μια βασική λειτουργία που επιτελεί η φιλοσοφία είναι ο συνεχής προβληματισμός και η διερευνητική στάση στα θέματα της παιδείας.** Αυτήν την

κριτική στάση και την εποικοδομητική διάθεση, οι φιλόσοφοι την μεταφέρουν στους ανθρώπους που ασχολούνται με την παιδεία από άλλες θέσεις και αρμοδιότητες. Ειδικότερα, στην σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία, ο ρόλος του φιλοσόφου είναι σημαντικός, διότι μπορεί να επιφέρει τον συγκερασμό αντικρουόμενων θεωριών για την αντιμετώπιση του ζητήματος.

- 3) **Η φιλοσοφία θεμελιώνει θεωρητικώς την έννοια της παιδείας**, αναλύοντας αρχικά βασικές της έννοιες και όρους, όπως η φύση της αγωγής. Δηλαδή η φιλοσοφία προσδίδει θεωρητικό υπόστρωμα στις αρχές και τα αξιώματα, στα οποία η παιδεία στηρίζεται. Η προεργασία αυτή είναι αναγκαία για την διατύπωση των στόχων και των μέσων υλοποίησης αυτών των στόχων.
- 4) **Ο εκπαιδευτικός, ο οποίος διαθέτει φιλοσοφική παιδεία διεκπεραιώνει ευκολότερα το έργο του**, διότι μπορεί να κρίνει, να νοηματοδοτεί νόμους και διατάγματα, καθώς να αναπτύσσει πρωτοβουλίες.
- **Η συμβολή της φιλοσοφίας στην παιδεία είναι τεράστια**, όμως, δεν αρκεί, αλλά είναι αναγκαία η διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος, πράγμα που σημαίνει ότι απαιτείται η συνδρομή και άλλων επιστημών, όπως της ψυχολογίας, της ιστορίας, της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας.

Πλάτωνας(Αρχαία Αθήνα, 427 π.Χ. – Αρχαία Αθήνα, 347 π.Χ.)

Αυτός είναι ο πρώτος που **τονίζει την αναγκαιότητα της ένταξης των νηπίων σε ένα κατάλληλο ,για την φύση τους, ίδρυμα**. Υποστηρίζει επίσης πως η αγωγή των νηπίων θα πρέπει να αρχίζει από πολύ νωρίς, διευκρινίζοντας πως η αγωγή τους είναι η δυσκολότερη. **Μιλάει για την ευθύνη της πολιτείας**. Ενδεικτικό του ενδιαφέροντος που δείχνει για την παιδική ηλικία είναι η παρατήρηση του σχετικά με το ύψος που έχει ένα παιδί στην ηλικία των 5 χρόνων. Αυτό το ύψος είναι το διπλάσιο από τη στιγμή της γέννησης.

Ο Πλάτωνας συνιστά στους γονείς να μην εκπαιδεύουν τα παιδιά με ταχύτητα αλλά ούτε και με μαλθακότητα. **Τους ζητάει να αποφεύγουν τα συναισθήματα και τα πάθη που διαταράσσουν την ψυχική ζωή των παιδιών τους. Ακόμα τους ζητάει να φροντίζουν για την υγιή σωματική ανάπτυξη και η μάνα(ή παραμάνα) να τα απασχολεί με παιχνίδια. Τα τραγούδια καταπραίνουν.**

Τα παιδιά είναι αυθόρμητα και μπορούν να επινοούν τα δικά τους παιχνίδια. Αυτά τα παιχνίδια θα πρέπει να είναι απομιμήσεις σοβαρών ασχολιών στις οποίες θα επιδοθούν αργότερα όταν μεγαλώσουν.

Ο Πλάτωνας δίνει μεγάλη σημασία στις διηγήσεις και τον χορό. Τα παιδιά μέχρι τα 7 χρόνια χρειάζεται να ανατρέφονται μέσα στην οικογένεια. Οι επισκέψεις στην ύπαιθρο και η παρακολούθηση εορτών είναι αναγκαίο να γίνονται. **Υπερτονίζει την σημασία των μαθηματικών που τα θεωρεί το πιο σημαντικό μάθημα στην έναρξη της σχολικής ζωής από τα 6 χρόνια**. Ο ίδιος αναφέρει πως τα παιδιά από 3 μέχρι 6 χρονών θα πρέπει να συγκεντρώνονται στους ναούς και να επιτηρούνται από τις τροφούς τους οι οποίες με την σειρά τους θα έχουν σαν επόπτρια μια από τις 12 γυναίκες που εκλέγονται κάθε χρόνο από τους νομοφύλακες.

Όταν τα παιδιά συμπληρώσουν τα 6 χρόνια θα διαχωριστούν ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια και θα ασχοληθούν με ασκήσεις κατάλληλες για το φύλο τους. **Η θεωρητική διδασκαλία έχει την ίδια αξία με την πρακτική. Τα παιδιά πρέπει να αποκτήσουν την ικανότητα διάκρισης του ωραίου από το άσχημο και το δίκαιου από το άδικο.** Το ωραίο, το δίκαιο είναι αξίες υπέρτατες που χρειάζεται να ενστερνιστεί το ίδιο το παιδί. **Μεγάλη αξία έχουν τα παιδαγωγικά παιχνίδια σε ζητήματα διαγωγής. Η βάση του παιδαγωγικού συστήματος είναι η Μουσική και η Γυμναστική.** Το σώμα ασκείται παράλληλα με την ψυχή. Οι καλοδιαλεγμένοι μύθοι συμβάλλουν στην πνευματική εξύψωση.

Αριστοτέλης (Αρχαία Στάγειρα, 384 π.Χ. - Αρχαία Χαλκίδα, 322π.Χ.)

Τις ίδιες απόψεις με τον Πλάτωνα έχει και ο Αριστοτέλης. **Η αγωγή προετοιμάζει το παιδί που αργότερα θα αναλάβει τα καθήκοντα του πολίτη. Το βοηθάει να ευτυχίσει στην ζωή του. Το παιχνίδι είναι αναντικατάστατο μέσο για την ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού προσχολικής ηλικίας.** Η ανάθεση της αγωγής δεν θα πρέπει να γίνεται σε δούλους γιατί αυτό θα έχει αρνητική επίδραση. **Η επίδραση του περιβάλλοντος είναι σημαντική** κάτι στο οποίο φαίνεται να συναινεί και ο Πλούταρχος(46 μ.Χ.-120 μ.Χ.).

Στο έργο του «Περί παιδων Αγωγής» κατηγορεί τις μητέρες που εμπιστεύονται τα παιδιά τους σε τροφούς και ανίκανους δούλους. Κανονικά τα παιδιά θα πρέπει να παραμένουν με την μητέρα. **Το παιδί σε αυτήν την ηλικία είναι εύπλαστο και δέχεται την μεγαλύτερη επίδραση. Μόνο όταν φτάσει σε κατάλληλη ηλικία μπορούν να το αναλάβουν ειδικοί παιδαγωγοί.**

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δε θα λέγαμε ότι ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης δεν είναι τόσο επίκαιροι και αναγκαίοι για μελέτη και ανάλυση όλων των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε αλλά και για το μείζον θέμα της παιδείας και της εξέλιξης των εκπαιδευτικών συστημάτων. Οι θέσεις των φιλοσόφων για ένα προτεινόμενο εκπαιδευτικό σύστημα είναι διάχυτες σε όλο το έργο τους, εντοπίζονται όμως κυρίως στους πλατωνικούς διαλόγους «Πολιτεία» και «Νόμοι», καθώς και στα «Πολιτικά» του Αριστοτέλη, όπου ο ρόλος της παιδείας είναι καίριος για τη συγκρότηση μιας αναπτυγμένης κοινωνίας.

Η πλατωνική παιδεία είναι το «εν μέγα» το οποίο θα συγκροτήσει ηθικά και πνευματικά το άτομο αλλά και ο θεμέλιος λίθος πάνω στο οποίο θα θεμελιωθεί η ιδεώδης πολιτεία.

Η ανατροφή, η διαπαιδαγώγηση, η καλλιέργεια, η «ιθάκη» για την εύρεση της αλήθειας ξεπερνώντας κάθε είδους ψευδαισθήσεις, αμάθειες και σκοταδισμούς αποτελούν τα σημαντικά εχέγγυα που θα βοηθήσουν τον άνθρωπο απομακρυνθεί από τη μεταβλητότητα των αισθήσεων στον άφθαρτο κόσμο των ιδεών.

Ωστόσο κάτοχοι γερής και ουσιαστικής παιδείας οφείλουν να είναι όχι μόνο οι φύλακες αλλά και οι άρχοντες οι οποίοι θα ρυθμίσουν τα εκπαιδευτικά θέματα και θα συμβάλλουν σε μια «ακριβεστέραν παιδείαν» των νέων με στόχο τη γνώση της αρετής και την έμπρακτη

εφαρμογή της. Σαφώς λοιπόν, για τον Πλάτωνα ιδανική πολιτεία χωρίς αγωγή και παιδεία δε νοείται.

Έτσι το πλατωνικό ιδεώδες στηρίζεται και εξαρτάται από την ισότιμη παιδαγωγική και πνευματική κατάρτιση των ατόμων αλλά και την ηθική διάπλασή τους που διαμορφώνεται από το ιδεώδες της ανδρείας, της τιμής, του σεβασμού και αφοσίωσης στην πατρίδα, και την υπακοή στους νόμους. Τότε μόνο η Πολιτεία λειτουργεί ως αρωγός της κοινωνικής ευδαιμονίας ενώ οι άνθρωποι δεν πέφτουν θύματα της κακοδαιμονίας ένεκα της αμάθειάς τους.

Βασικοί στόχοι στο πλατωνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι η ύπαρξη δημόσιας εκπαίδευσης, η κοινή εκπαίδευση για άνδρες και γυναίκες, με άλλα λόγια η ισότητα των δύο φύλων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, η διαμόρφωση ακμαίου πνεύματος αλλά και σώματος, η ηθική αναμόρφωση του πολίτη ενισχύοντας μέσα του τις αρετές της δικαιοσύνης, δηλαδή τη σοφία, την ανδρεία και τη σωφροσύνη, καθώς και η απομάκρυνση από κάθε είδους μονομέρεια.

Συνεπώς η διαμόρφωση του νεανικού μυαλού απαιτεί πολύ μεγάλη προσοχή. Έτσι η ποίηση που για άλλες προγενέστερες εποχές υπήρξε βασικό εργαλείο μάθησης-παιδείας, τώρα περνά από αυστηρό κριτικό έλεγχο. Ο ψεύτικος-εικονικός κόσμος που παρουσιάζει, η ασέβεια, η αδικία και η άσχημη εικόνα που προβάλλει για τους θεούς, ο φόβος στο θάνατο, η μεγάλη αγάπη για το χρήμα είναι μερικά από τα θέματα που αποτελούν τροχοπέδη στη σφυρηλάτηση μιας ακμαίας ψυχής, έτοιμης να αγωνιστεί για οτιδήποτε. Αυτά χαλαρώνουν τη σταθερότητα της ψυχής, αποδυναμώνουν τον άνθρωπο κάνοντάς τον επιρρεπή στις οποιοσδήποτε απολαύσεις με αποτέλεσμα να ευθύνονται για τη διαφθορά των ηθών, τη ψυχική τους αλλοτρίωση και την παρακμή της πολιτείας. Οι ποιητές όφειλαν να προβάλλουν στα έργα τους υψηλά πρότυπα συμπεριφοράς, τέτοια που θα ενισχύουν το θάρρος, το ήθος, τις αρετές, την ευσέβεια, και θα επιδιώκουν όχι μόνο την τέρψη αλλά και την ωφελιμότητα.

Σε αντίθεση με την Ποίηση, τα Μαθηματικά κατέχουν σημαντικότερη θέση σε όλο το πλατωνικό εκπαιδευτικό σύστημα, γιατί αυτά εξασφαλίζουν επικυρωμένη γνώση των αιώνιων και αμετάβλητων όντων και αληθειών. Αυτό σημαίνει ότι αν εξοικειωθούμε με την έννοια του μέτρου, μπορούμε να ασχοληθούμε με τα νοητά αντικείμενα και να απαλλαγούμε από τα αισθητά. Στα Μαθηματικά συγκαταλέγονται η αριθμητική, η γεωμετρία, η στερεομετρία, η αστρονομία και η αρμονική. Την προσφορά τους ο φιλόσοφος την εντόπιζε στην επίλυση προβλημάτων της καθημερινής ζωής, στην οικονομία, τη δικαιοσύνη και στις τέχνες. Παίζουν αξιόλογο ρόλο στην εξέλιξη του χαρακτήρα, γιατί υποβάλλουν το άτομο σε τέτοιους ερεθισμούς που το αναγκάζουν σε σύντονη πνευματική ενεργοποίηση. Ξυπνούν από τη νωθρότητα και αμάθεια λόγω φύσης και κάνουν τον άνθρωπο «ευμαθή, μνήμονα και αγχίνου». Εξάλλου, πάντα ο Πλάτωνας πίστευε πως τα μαθηματικά εμπεριέχουν μια ουσιαστικότερη αξία: ότι διευκολύνουν τη στροφή της ψυχής από τη γένεση στην ουσία.

Η Μουσική επίσης, είναι μάθημα ιδιαίτερης αξίας. Αυτή συνίσταται σε τρία μέρη, το λόγο, την αρμονία και το ρυθμό. Αρμονία και ρυθμός οφείλουν να υποτάσσονται στο λόγο. Έτσι μόνο οι λόγοι των ποιημάτων που συνοδεύονται από ρυθμό ή μελωδία του ίδιου χαρακτήρα αποτελούν μοναδικό κριτήριο κάθε αισθητικής ή ηθικής κριτικής. Συνεπώς, το περιεχόμενο της κάθε μορφής και είδους ποίησης περνάει από ιδιαίτερη λογοκρισία και έλεγχο, ώστε να προφυλάξει από κάθε χαλαρότητα και εξευτελισμό την ψυχή και περαιτέρω την πόλη. Όμηρος, Ησίοδος και άλλοι ποιητές βρίσκονται στο στόχο της πλατωνικής πολεμικής.

Επειδή απώτατος σκοπός είναι η διαμόρφωση «καλού καγαθού πολίτη», ο γενναίος άνθρωπος με ηρωικό φρόνημα, ο ελεύθερος και χαριτωμένος, ο ειρηνοποιός και σώφρονας και οι αρμονίες από το χώρο της μουσικής πρέπει να περνούν από αυστηρό έλεγχο και λογοκρισία.

Μουσική που καταφέρνει να στρέψει τον άνθρωπο στο καλό, την αρετή, το ωραίο και αληθινό, στο απλό, και συνάμα μουσική σοφία με επιστημονική και φιλοσοφική χροιά υποστηρίζεται αλλά και ολοκληρώνει το πλατωνικό εκπαιδευτικό του σύστημα. Κάθε μορφή εμπειρισμού καταδικάζεται.

Επειδή ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται ως ενιαία ψυχοσωματική και πνευματική οντότητα η σύζευξη της μουσικής με τη γυμναστική θα συμβάλλει στην υποταγή του σωματικού στοιχείου στο πνευματικό. Το σώμα θα αγγίξει την ψυχή. Η μεν γυμναστική θα επηρεάσει το πνευματικό τμήμα της ψυχής ενώ η μουσική θα καλλιεργήσει το λογικό ή φιλοσοφικό της τμήμα. Μουσική και γυμναστική θα εναρμονίσουν τη λογική και το πνεύμα κι αυτές την επιθυμία, ώστε η αρμονία των τριών αρχών της ψυχής και η αρμονία ψυχής σώματος να οφείλονται στην ηθική επίδραση των δυο σημαντικών βαθμίδων της εκπαίδευσης. Οποιαδήποτε υπερβολή μπορεί να οδηγήσει στη σκληρότητα ή μαλθακότητα. Πάντως ο αληθινός μουσικός είναι εκείνος που καταφέρνει να ενώσει τη γυμναστική και μουσική στις τέλει αναλογίες της και στη συνέχεια να τις προσφέρει με μέτρο ως δώρο στην ψυχή.

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα η γυμναστική είναι αδελφή της μουσικής. Για την επίτευξη της ψυχοσωματικής ανάπτυξης του ατόμου επιβάλλεται η σύμμετρη σωματική άσκηση και των δύο. Εξάλλου οι φύλακες έχουν απόλυτη ανάγκη από σωματική άσκηση τέτοια που θα τους βοηθήσει να σταθούν ανάλογοι των περιστάσεων στο πολεμικό τους επάγγελμα και τις υποχρεώσεις τους. Η γυμναστική δεν αποτελεί αυτοσκοπό για να κερδίσουν τα μετάλλια και τη δόξα, αλλά για να καλλιεργήσουν το θάρρος τους και να διαπλάσουν το πνεύμα τους. Υπερβολική γυμναστική θα οδηγούσε σε τραχύτητα και βιαιότητα, όπως και η υπερβολική μουσική θα έπλαθε μαλθακό και υποταγμένο άτομο.

Έτσι η πλατωνική γυμναστική συμβάλλει στην υποταγή του ανθρώπινου σώματος στο πνεύμα, στην καλλιέργεια καλού χαρακτήρα, στον εμβολιασμό της ψυχής με αυτοπειθαρχία, στη χαλιναγωγή της «θυμοειδούς φύσης», στην προστασία από τη θηλυπρέπεια και μαλθακότητα αλλά και τη βαρβαρότητα και αναισθησία. Η μουσική δρώντας ως αντιφάρμακο της σωματικής άσκησης, που παρέχει η γυμναστική, τους κάνει να αποκτούν ευρυθμία και οι διηγήσεις της ήθος μετρημένο. Γι' αυτό παράλληλα με τη μουσική και γυμναστική φρόντιζε ο Πλάτων να παρέχεται καλή λογοτεχνική μόρφωση, ηθική, θρησκευτική και πολιτική αγωγή, ώστε η ορθή παιδεία να συμβάλλει ουσιαστικά στη πλήρη ανάπτυξη του ατόμου αλλά και στην προστασία του από μονομέρειες κάθε είδους που θα οδηγούσαν στον αποπροσανατολισμό τους από το αληθινό και το καλό και αγαθό.

οδηγούσαν στον αποπροσανατολισμό τους από το αληθινό και το καλό και αγαθό.

Όμως, ενώ όλα τα παραπάνω μαθήματα βοηθούν το άτομο να φθάσει στην κορυφή του ορατού και να στραφεί η ψυχή προς τον κόσμο των ιδεών, η διαλεκτική θεωρείται η πεμπτουσία της παιδείας, η κορωνίδα εκείνη που θα οδηγήσει τον άνθρωπο απελευθερώνοντάς τον από τις αισθήσεις να πλησιάσει την αλήθεια των πραγμάτων, τις απόλυτες ουσίες μετά από συστηματική σκέψη και λογική έκφραση.

Ο Πλάτωνας στους «Νόμους» του συγκεντρώνει τη θεωρία του για την πρέπουσα αγωγή του παιδιού από τη γέννηση ως την ενηλικίωσή του. Η παιδεία ενώ αποτελεί δημόσιο αγαθό, όμως η ανώτερη βαθμίδα παραμένει προνόμιο μόνο των λίγων.

Έτσι η εκπαίδευση περιλαμβάνει τρία στάδια. Το πρώτο καλύπτει την ηλικία 1-3 ετών. Στόχος της εκπαίδευσης εδώ είναι η προσαρμογή στο μέτρο, όπου με την καθοδήγηση μιας επόπτριας τα νεαρά άτομα εξασκούν με ρυθμικές και αυθόρμητες κινήσεις τα μέλη του σώματος. Το δεύτερο στάδιο αφορά στις ηλικίες 4-6 ετών. Καταρχήν υπάρχουν οι «νομοφύλακες», ελεύθερες γυναίκες που εποπτεύουν τις τροφούς που αναλαμβάνουν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Έχουν κάθε δικαίωμα για τιμωρία, στα πλαίσια πάντα του μέτρου και επιτρεπτού. Το τρίτο στάδιο περιλαμβάνει την αγωγή ως την ηλικία των δέκα ετών. Εδώ διαχωρίζεται ο χώρος εκμάθησης στα αγόρια και κορίτσια, όχι όμως και το περιεχόμενο των μαθημάτων.

Και στους «Νόμους» η ποίηση υπόκειται σε έναν αυστηρό έλεγχο. Ο επιμελητής της παιδείας μεριμνά για τη διδασκαλία της καλής, νόμιμης και δίκαιης ποιητικής σύνθεσης. Ιδιαίτερα οι ποιητικές συνθέσεις που θα παρουσιάζονταν σε θρησκευτικές εκδηλώσεις ακριβώς επειδή θα συντελούσαν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των ατόμων, έπρεπε να ελέγχονται περισσότερο. Καθώς επίσης, δεν παραχωρούνταν χορός, αν κρινόταν πως το περιεχόμενό του ήταν ανάξιο να παρουσιασθεί δημόσια.

Όσον αφορά τους Φύλακες ο Πλάτωνας απέβλεπε στο να τους παρέχει τέτοιου είδους παιδεία, ώστε να καλλιεργηθεί μέσα τους η ιδέα του Αγαθού, για να είναι άξιοι και σε καιρό ειρήνης να αντεπεξέρχονται στα όσα προβλήματα με τη σοφία και την ανδρεία τους, αλλά και σε καιρό πολέμου να είναι άξιοι για σπουδαία έργα.

Έτσι η παιδεία τους χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Για αυτό φιλτράρεται από όλες τις μυθολογικές και θεολογικές παραδόσεις και κρατά με σεβασμό ό,τι καλλιεργεί την αρετή, το θάρρος, τον αυτοέλεγχο, την εγκράτεια, τη σοφία, τις σωστές συνήθειες, το σωστό τρόπο σκέψης, την αγάπη στους γονείς και συγγενείς, τη σωματική και πνευματική ανάπτυξη και καλλιέργεια αλλά και την ψυχική ακμαιοτήτα. Αναγκαία επίσης, ήταν η παραμονή για δύο ή τρία περίπου χρόνια σε κάποιο στρατόπεδο ως την ηλικία των είκοσι ετών, όπου εδώ θα ασχολούνταν συστηματικά με τη γυμναστική, καθώς επίσης θα εμβάθυναν, όσοι ήθελαν, στις επιστήμες.

Γύρω στα τριάντα τους θα έφθαναν στη διαλεκτική εφαρμόζοντας ποικίλες μεθόδους φιλοσοφικού στοχασμού με απώτατο σκοπό να γνωρίσουν την αλήθεια. Από τα τριάντα πέντε ως τα πενήντα τους έπαιρναν όλα τα αξιώματα που τους ταίριαζαν και αν πράγματι έβγαιναν νικητές μέσα από όλες αυτές τις διαδικασίες, τότε θα ήταν άξιοι για τη διακυβέρνηση της πολιτείας και την επιμόρφωση ανδρών άξιων για τη διαδοχή τους.

Ακριβώς επειδή η καλή λειτουργία της πολιτείας εξαρτιόταν από τη σωστή εκπαίδευση των φυλάκων, για αυτό η παιδεία τους τύγχανε μεγάλης προσοχής, φροντίδας και μεθοδικού προγραμματισμού.

Είναι άξιο αναφοράς ότι ο Πλάτωνας υποστήριζε την ισότητα των δύο φύλων και στην πράξη. Έτσι άνδρες και γυναίκες έπρεπε να δεχθούν ομοιόμορφη αγωγή, ίδια εκπαιδευτικά μέσα, προκειμένου να ανελιχθούν οι άξιοι στα κατάλληλα αξιώματα. Βέβαια γνώριζε ο φιλόσοφος ότι οι άνδρες υπερέχουν από τις γυναίκες στη ρώμη και την αντοχή, για αυτό μεριμνούσε τα δέοντα.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι το θέμα της παιδείας για τον Πλάτωνα βρίσκεται στην κορωνίδα της ευρύτερης μεταρρυθμιστικής του προσπάθειας. Αυτή συμβάλλει τόσο στην αρμονική ανάπτυξη όλων των δυνάμεων και ικανοτήτων του ανθρώπου-δηλαδή κάλλος, τελειότητα, υγεία ψυχής και σώματος, καλλιέργεια συναισθημάτων και δεσμών του ατόμου προς το κοινωνικό σύνολο, ενσυναίσθηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του, πειθαρχία,- όσο και σε μια πολιτεία που διακρίνεται για την εύρυθμη λειτουργία της, την υπακοή των πολιτών στους νόμους και στους άρχοντες της πόλης, στον ορθολογισμό και την πειθαρχία στις επιταγές της νόησης, στην τήρηση και καλλιέργεια των ηθικών αρχών, στην εργατικότητα, στο ιδανικό της καλοκαγαθίας, στην αγάπη στις αιώνιες ιδέες και την ενατένιση του Αγαθού. Ο κάθε πολίτης έχει καλή γνώση ότι κάθε λανθασμένη εκτίμηση της ελευθερίας, μπορεί να λειτουργήσει ως τροχοπέδη στην παιδεία και να επιφέρει μύρια όσα κακά.

Από την άλλη πλευρά ο Αριστοτέλης ξεκινά από τη θέση ότι ο άνθρωπος είναι «ζώον κοινωνικόν» και «φύσει πολιτικόν», για αυτό θεωρεί την αγωγή μέρος της πολιτικής. Όταν ο άνθρωπος καλλιεργηθεί ψυχοσωματικά, πολιτικά και ανθρωπιστικά, θα είναι χρηστός πολίτης, άξιος για μια ευτυχισμένη ζωή στα πλαίσια της πόλης κράτους. Μάλιστα η παιδεία θα προσφέρει στον άνθρωπο ό,τι δεν μπορεί να του προσφέρει η φύση. Τον οδηγεί στην ελευθερία, την καλοσύνη, και την αρετή. Το πολίτευμα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το πολιτικό πνεύμα των νέων. Έτσι ένα υπέροχο πνεύμα γίνεται αίτιο για ένα υπέροχο πολίτευμα. Το να ζει κανείς «χάριν της πολιτείας» σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί δουλεία αλλά ευδαιμονία τόσο της πολιτείας όσο και του πολίτη. Χρέος της πολιτείας είναι η διά βίου εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση των πολιτών περιορίζοντας στο ακέραιο την ατομική πρωτοβουλία. Εξάλλου, το άτομο χωρίς την πολιτική κοινωνία είναι άνευ σημασίας. Για αυτό ο κάθε πολίτης οφείλει να διαπαιδαγωγείται στα πλαίσια μιας δημοκρατικής πολιτείας, όπου θα ευνοείται η πρόοδος της δημοκρατικής ζωής. Συνεπώς η αρετή του πολίτη βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από την παιδεία και τους νόμους.

Παρόλο που η εκπαίδευση έχει δημόσιο χαρακτήρα, ωστόσο το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να είναι έτσι δομημένο ώστε να ενισχύει την προδιάθεση και τις φυσικές ιδιότητες του κάθε ατόμου.

Βέβαια, βασικές προϋποθέσεις για τη μόρφωση είναι η ανθρώπινη φύση, η συνήθεια και η λογική. Στη συνέχεια με τη συνήθεια και τη βοήθεια των δασκάλων θα αρχίσει η μαθησιακή διαδικασία εκείνη κατά την οποία οι μαθητές θα πράττουν τα ωραία, τα αναγκαία και ωφέλιμα. Η ψυχή διαιρείται στο έλλογο τμήμα της και στο άλογο. Ανώτερο εκ των δύο είναι το πρώτο, το οποίο πρέπει να υπηρετείται από το δεύτερο. Σαφώς η παρεχόμενη παιδεία θα πρέπει να είναι κατάλληλα δομημένη.

Και το έλλογο μέρος όμως της ψυχής υφίσταται διάκριση ανάμεσα στο θεωρητικό και πρακτικό του τμήμα. Κι εδώ ο θεωρητικός λόγος υπερτερεί έναντι του πρακτικού. Έτσι το εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να προετοιμάζει όχι αποβλέποντας στον πόλεμο αλλά στην ειρήνη που αποτελεί προϋπόθεση του θεωρητικού βίου. Οι αρετές του σώματος πρέπει να υπηρετούν τις αρετές της ψυχής. Στην πόλη πρέπει να υπερτερούν οι αρετές της ανδρείας, ασχολίας, θεωρίας, δικαιοσύνης, σωφροσύνης, καρτερίας αλλά και η φιλοσοφία.

Επειδή ο άνθρωπος από τη γέννησή του φέρει εν δυνάμει το ορεκτικό, θυμικό και βουλευτικό στοιχείο, ενώ ο λόγος και ο νους αναπτύσσονται με το πέρασμα του χρόνου, για αυτό θεωρεί ο Αριστοτέλης πως πρέπει να προηγείται η εκπαίδευση του σώματος από αυτή της ψυχής. Δηλαδή το άλογο μέρος καλλιεργείται πρώτιστα, προκειμένου να υπηρετήσει το έλλογο, δηλαδή την ψυχή. Η αγωγή που στοχεύει στην άσκηση της αρετής, θα συμβάλλει και

στην ευδαιμονία και κατά συνέπεια στην ηδονή και την απόλαυση.⁴⁶ Με τη διευκρίνιση ότι η ευδαιμονία είναι ανεξάρτητη από τα υλικά αγαθά και ότι ο ευδαίμων είναι αυτός που ως λογικό ον, καταφέρνει να αποδώσει τα μέγιστα.

Ως προς την παρεχόμενη εκπαίδευση από την πολιτεία προηγείται η εξάσκηση του σώματος, έπεται η καλλιέργεια του άλογου μέρους της ψυχής, δηλαδή του επιθυμητικού της και ακολουθεί η παιδείωση στο «ορεκτικόν», δηλαδή του νου. Όλη αυτή η εκπαίδευση στοχεύει στο να μάθουν να κρίνουν σωστά και να χαίρονται με τα ευπρεπή ήθη και τις καλές πράξεις.

Βασικά και αναγκαία μαθήματα που πρέπει να διδάσκονται οι νέοι είναι η ανάγνωση, η γραφή, η γυμναστική, η ιχνογραφία και η μουσική, προκειμένου να αποκτήσουν εκείνη τη σωστή αγωγή που ταιριάζει σε ελεύθερους πολίτες, ευαισθησίες αλλά και εχέγγυα για την κάλυψη πρακτικών, θεωρητικών και αισθητικών αναγκών τους.

Οι παιδαγωγοί είναι παιδοτρίβες και γυμναστές, δάσκαλοι και παιδονόμοι. Οι πρώτοι ασχολούνται με τη σωστή άθληση των μαθητών τους, κάποτε μάλιστα τους αναλαμβάνουν και για πρωταθλητισμό με το κατάλληλο πρόγραμμα σπουδών. Οι δεύτεροι αρχικά για την επιλογή των κατάλληλων προτύπων συμπεριφοράς, την προστασία των νέων από κακόβουλες παρέες, π.χ. δούλων -ως αρνητικά πρότυπα μίμησης για τη διαμόρφωση ενός υψηλού βαθμού παιδαγωγίας-, αλλά και για την επίβλεψη των σωματικών και στρατιωτικών ασκήσεων των εφήβων. Εξάλλου, η αγωγή των πρώτων χρόνων της ζωής είναι καθοριστικής σημασίας για τη μελλοντική τους συμπεριφορά.

Ειδικά στην εποχή του Αριστοτέλη ο θεσμός της ιδιωτικής εκπαίδευσης ήταν πολύ διαδεδομένος. Παιδιά εύπορων οικογενειών τύγχαναν διδασκαλίας κατ'οίκον, όμως η στάση τους απέναντι στους δασκάλους τους διακρίνονταν από έλλειψη σεβασμού και αυθάδεια. Για αυτό ο Αριστοτέλης ήταν θερμός οπαδός της δημόσιας εκπαίδευσης, όπου η πολιτεία θα παρείχε σε όλους ανεξαιρέτα την ίδια ποιότητα γνώσης, θα καλλιεργούσε την αρετή και θα συνέβαλε στην πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξή της. Ως προς τα σχολεία, υπήρχαν κάποιες σχολές με αξιόλογους δασκάλους αλλά και πνευματικά κέντρα, όπου σπούδαζαν νέοι από άλλες ελληνικές πόλεις.

Η αριστοτελική εκπαίδευση τονίζει την ηθική άσκηση, την ενεργητική και ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών σε πράξεις θάρρους, δικαιοσύνης, εγκράτειας, καλλιεργεί την αγάπη για το αγαθό και την αποφυγή οτιδήποτε κακού, μεριμνά για την κοινή, δημόσια και χωρίς διακρίσεις παιδεία όλων των πολιτών ανακαλύπτοντας πάντα τις φυσικές κλίσεις του καθενός χωριστά, ασκώντας τις αρετές τους και καλλιεργώντας εσωτερικές τους δυνάμεις όπως τη φαντασία, τη μνήμη, τη θέληση και σκέψη, φρόνηση και ευδαιμονία. Γιατί πράγματι, στόχος της αριστοτελικής φιλοσοφίας είναι το «ευ ζην», δηλαδή η πολιτική ωρίμανση των πολιτών, η ηθική και πνευματική τελείωσή τους μέσα στο πλαίσιο της πολιτείας που εξασφαλίζει τις απαραίτητες συνθήκες για να αναζητήσει ο άνθρωπος- πολίτης το δρόμο προς την ευδαιμονία, που αποτελεί πεμπουσία όλων των αρετών.

Τόσο ο Πλάτωνας όσο και ο Αριστοτέλης θεωρούν την προσφορά της παιδείας ύψιστης σημασίας. Η παιδεία ως δημόσιο αγαθό οφείλει να είναι προγραμματισμένη, κατάλληλα δομημένη με στόχο την απόκτηση της αρετής και περαιτέρω της ευδαιμονίας. Οι πολίτες οφείλουν να έχουν ηθικά ενδιαφέροντα και να μεριμνούν πώς θα γίνουν ενάρετοι. Η σοφία, η ανδρεία, η σωφροσύνη και η δικαιοσύνη συμβάλλουν στο «είναι τε και ζην» της πολιτείας.. Βασική προϋπόθεση της παιδείας είναι η καλή οργάνωση του κράτους. Κοινή θέση επίσης, αποτελεί πως η εκπαίδευση του ατόμου πρέπει να αρχίζει από τη γέννησή του,- για αυτό

πρέπει να ελέγχεται και η δημιουργία της οικογένειας-, με την κατάλληλη επιλογή διδακτικών μέσων, τέτοιων που θα κατευθύνουν και θα συμβάλλουν στην πνευματική και σωματική ωριμότητά τους.

Πλάτωνας και Αριστοτέλης πιστεύουν στην ανύψωση της παιδείας μέσα στο πνεύμα του «πολιτεύματος», το οποίο οδηγεί σε υπέροχες μορφές του πνεύματος.

Ο Πλάτωνας ήταν εκείνος ο οποίος πρώτος κατέστησε την παιδεία αντικείμενο συστηματικής διερεύνησης συνδέοντάς τη με τη φιλοσοφία. Εμβάθυνε στον ουσιαστικό της χαρακτήρα τονίζοντας τη μόρφωση της ανθρώπινης ψυχής στη βάση της ενόρασης των ιδεών που είναι ο σκοπός της όλης παιδευτικής διαδικασίας..

Από την άλλη πλευρά ο Αριστοτέλης έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην παιδεία θεωρώντάς την ένα από τα βασικά μέσα που ωθούν τον άνθρωπο στην ευδαιμονία και στην αρετή. Καλλιεργώντας τη φιλοσοφία συμπεριλαμβάνοντας σε αυτή όλους τους επιστημονικούς κλάδους δίκαια χαρακτηρίστηκε «πατέρας της σύγχρονης επιστήμης». Αναμφίβολα η προσφορά του είναι αδιαμφισβήτητη μέσα στο χώρο της παιδαγωγικής επιστήμης και έρευνας. Εξάλλου μέσα από το εκπαιδευτικό του σύστημα μπορούμε να αντλήσουμε διδάγματα χρήσιμα και για τη σύγχρονη εκπαίδευση.

Κομένιος (1592-1670)

Για την επεξήγηση των παιδαγωγικών του αρχών ο **Κομένιος** δημοσιεύει το «Orbis Pictus», ένα εικονογραφημένο βιβλίο για την διδασκαλία των λατινικών. **Θεωρεί πως το παιχνίδι,**

το παραμύθι και η σωματική άσκηση πρέπει να αποτελούν τη βάση κάθε αγωγής. Το Νηπιαγωγείο έχει σαν στόχο να βοηθήσει το παιδί να ασκείται στις εμπειρίες του, να μαθαίνει και να παρατηρεί όλα αυτά που το περιβάλλουν. **Η επίδραση των παιδαγωγικών του ιδεών υπήρξε μεγάλη.**

J.J Rousseau (1712-1778)

Πολλοί θεωρούν τον J.J Rousseau(1712-1778) ως θεμελιωτή της προσχολικής εκπαίδευσης και υπέρμαχο των δικαιωμάτων του παιδιού. Η μητέρα του πεθαίνει κατά την στιγμή της γέννησης του. Το συνθετικό του έργο «Αιμίλιος» γράφεται από το 1757 μέχρι το 1762. Αποτελείται από 5 βιβλία και περιγράφει τη ζωή ενός αγοριού από τη γέννηση ως την ενηλικίωση. Σε όλο το έργο επισημαίνεται η αγνότητα του βρέφους. Αυτό ζητάει θηλασμό από την μητέρα και τροφή από τον πατέρα. Εξαρτιέται αλλά και πρέπει να στηριχτεί στις δικές του προσωπικές εμπειρίες. Τα πρώτα του μαθήματα τα παίρνει από τη φύση. **Η φύση και το κοντινό περιβάλλον αποτελούν την πηγή της γνώσης.**

Pestalozzi (1746-1827)

Ο Pestalozzi επηρεάζεται από τον Rousseau. Πιστεύει και αυτός στην δύναμη των αισθήσεων και στο παιχνίδι. Τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα μέσα από αυτά που ανακαλύπτουν τα ίδια. Ακόμα, σε αντίθεση με τον **Λοκ**, πιστεύει πως η κοινωνική θέση του παιδιού δεν θα πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στην μόρφωση του.

Froedel (1782-1852)

Αυτός όμως που πίστεψε περισσότερο στην ωφέλεια από την συνύπαρξη των νηπίων με συνομηλικούς τους ήταν ο **Froedel(1782-1852)**. Το Νηπιαγωγείο σαν οργανωμένο ίδρυμα

εμφανίστηκε το 1840 χάρη στον Froedel και έγινε γνωστό σαν **Νηπιακός Κήπος**(Kindergarten).Ο Froedel διατύπωσε ένα σύστημα αγωγής που βασίζεται πάνω στις **ανάγκες των παιδιών** .Ο ίδιος θεωρούσε πως τα **έξι πρώτα χρόνια της ζωής είναι τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίζεται το μέλλον του παιδιού**. Το **νήπιο, σε αυτά τα χρόνια, αναπτύσσεται σωματικά και πνευματικά περισσότερο από κάθε άλλη στιγμή της ζωής του**.

Οι θεωρίες του για την βιολογική αρχή του παιχνιδιού και της σημασίας του ως παιδαγωγικού μέσου, η εισαγωγή της εποπτείας, της αυτενέργειας και της χειροτεχνικής δραστηριότητας αναγνωρίζονται ακόμα και σήμερα από την σύγχρονη Παιδαγωγική. **Θεωρείται όχι μόνο ο ιδρυτής των νηπιακών κήπων αλλά και πρόδρομος της σύγχρονης παιδαγωγικής κίνησης**. Ο «κήπος των παιδιών» σχεδιάστηκε ώστε να αποτελεί τόπο μέσα από τον οποίο προάγονταν η αγάπη στην φύση. **Το παιχνίδι ,η δημιουργική αυτοέκφραση, η αρμονική συμβίωση με τα άλλα παιδιά κυριαρχούν στο πρόγραμμα**. Είχε μεγάλη απήχηση στην Γερμανία, σε όλη την Ευρώπη και στην Αμερική.

Οι παιδαγωγικές απόψεις του Froebel και ο παιδικός κήπος

Ο παιδικός κήπος του Froebel χαρακτηριζόταν από ελεύθερο παιχνίδι, τραγούδι με καθοδήγηση και παιχνίδια κίνησης, αλλά και τη χρήση ειδικά σχεδιασμένου παιδαγωγικού υλικού –γνωστό και ως “Δώρα” - και “εργασίες”, ώστε να δομηθεί το παιχνίδι.

Ο ρόλος του παιδαγωγού στον παραδοσιακό φρεμπελιανό παιδικό κήπο ήταν να παρατηρεί και διακριτικά να καθοδηγεί, αλλά όχι να παρεμβαίνει στις δημιουργικές διαδικασίες του παιδιού.

Το παιδαγωγικό σύστημα του Froebel

Σύμφωνα με τον Froebel, το παιδί είναι από τη φύση του δραστήριο και ενεργητικό και **το παιχνίδι**, που είναι η πρώτη εκδήλωση της ενεργητικότητάς του θα πρέπει να αποτελέσει τη **βάση της αγωγής**. Με το παιχνίδι το παιδί μαθαίνει τον κόσμο γύρω του. Ο Froebel έλεγε χαρακτηριστικά: **Ο μικρός μαθητής θα παίζει αντί να διαβάζει και να ακούει μαθήματα**. Έδωσε έμφαση στα παιχνίδια που παίζονταν με ζωηρά τραγούδια και ρυθμό.

Το παιδαγωγικό σύστημα του Froebel

Σύμφωνα με τον Froebel το παιδί έχει ανάγκες (“ορμές”).

Οι ανάγκες του παιδιού και η ικανοποίησή τους διαπερνούν το παιδαγωγικό του σύστημα:

- Η ανάγκη για κίνηση, παρατήρηση, έρευνα ικανοποιείται με το παιχνίδι.
- Η ανάγκη για εργασία ικανοποιείται μέσα στους παιδικούς κήπους, όπου το παιδί έρχεται σε επαφή με τη φύση, σκάβει, καλλιεργεί.
- Η ανάγκη για κίνηση και μουσική ικανοποιείται μέσα από τραγούδια και ρυθμικές κινήσεις.
- Η ανάγκη για δημιουργία ικανοποιείται με τις κατασκευές. Το παιχνίδι, η ανάπτυξη των αισθήσεων, η μελέτη του φυσικού κόσμου, η μουσική, η αρχή της εποπτείας, η αυτενέργεια και η αρμονική συνύπαρξη με τους άλλους αποτελούν βασικά γνωρίσματα του συστήματος.

Κυρίαρχη θέση στο σύστημα του είχαν τα διδακτικά παιχνίδια, που είναι γνωστά και “Δώρα” και οι “εργασίες”.

Τα “Δώρα” του Froebel

Τα “Δώρα” είναι το πρώτο ειδικά δομημένο παιδαγωγικό υλικό για παιδιά προσχολικής ηλικίας. **Σκοπός τους ήταν να αναπτύξουν στα παιδιά τη γνώση για τις μορφές του περιβάλλοντος, της ομορφιάς και των μαθηματικών.** Με τους κύβους και τα τούβλα το παιδί αναπτύσσει την προσωπικότητά του, παίζει και συνθέτει, γίνεται γεωμέτρης, αρχιτέκτονας, καλλιτέχνης.

Τα “Δώρα” είναι συνολικά 8, τοποθετημένα σε ξύλινα κουτιά.

Το **1ο Δώρο είναι η μπάλα**, το οποίο είναι σώμα σφαιρικό που συμβόλιζε την “ανώτατη ενότητα”, την παγκοσμιότητα και την αέναη κίνηση. Στο Δώρο περιλαμβάνονται 6 μάλλινες μπάλες διαμέτρου 4 εκατοστών σε κόκκινο, πράσινο, κίτρινο, μοβ και πορτοκαλί χρώμα.

Η σφαίρα αποτελεί τη βάση για κάθε άλλο γεωμετρικό σχήμα και είναι οικεία στο παιδί από την καθημερινή του ζωή π.χ. κεφάλι, τόπι, μήλο. Με το παιχνίδι αυτό τα παιδιά ασκούν το μυϊκό τους σύστημα, αναπτύσσουν την παρατηρητικότητα τους και μαθαίνουν να διακρίνουν τα χρώματα.

Το **2ο Δώρο αποτελείται από τη σφαίρα, τον κύλινδρο και τον κύβο**, σύμβολα κίνησης αλλά και στασιμότητας. Τα αντικείμενα του δεύτερου δώρου είναι φτιαγμένα από ξύλο. Η ξύλινη σφαίρα ονομαζόταν βόλος. Ο κύβος και ο κύλινδρος είναι σχήματα γνωστά στα παιδιά από το περιβάλλον τους (κύβος: κουτιά, σπίτια, έπιπλα, κύλινδρος: δέντρα κ.ά.). Το παιδί ανακαλύπτει τις διαφορές και τις ομοιότητες μεταξύ των αντικειμένων του δεύτερου δώρου αλλά και τις διαφορές μεταξύ της μάλλινης και ξύλινης σφαίρας.

Το **3ο Δώρο περιλαμβάνει έναν κύβο κομμένο σε 8 ίσους μικρότερους κύβους**. Τα παιδιά ανακαλύπτουν πώς σχηματίστηκαν οι μικρότεροι κύβοι και τους δίνεται η ευκαιρία να τους παρατηρήσουν και να τους συγκρίνουν με τον κύβο του 2ου Δώρου.

Το **4ο Δώρο περιέχει έναν κύβο κομμένο σε 8 παραλληλεπίπεδα**. Το Δώρο αυτό βοηθάει τα παιδιά να συγκρίνουν τον κύβο με το παραλληλεπίπεδο, να παρατηρήσουν τις αναλογίες των πλευρών, να ασκηθούν στην αρίθμηση και τις κατασκευές.

Το **5ο Δώρο αποτελείται από έναν κύβο χωρισμένο σε 27 μικρότερους κύβους** και βοηθάει τα παιδιά να μνηθούν και στα κλάσματα.

Το **6ο Δώρο περιλαμβάνει έναν κύβο χωρισμένο σε 27 παραλληλεπίπεδα**. Τα υλικά του Δώρου αυτού προσφέρουν στα παιδιά την ευκαιρία να επαναλάβουν συνδυασμούς με τα προηγούμενα δώρα και να κάνουν πολυπλοκότερες κατασκευές.

Το **7ο Δώρο** δημιουργήθηκε από τους μαθητές του Γερμανού παιδαγωγού, με την καθοδήγησή του. **Αποτελείται από τον κύβο του 5ου και 6ου Δώρου κομμένο με διαφορετικούς τρόπους.** Συνολικά περιλαμβάνει: 12 κύβους ολόκληρους, 3 κομμένα σε τέταρτα, και 12 κύβους κομμένους σε 6 παραλληλεπίπεδα και 4 τόξα.

Το **8ο και τελευταίο Δώρο περιέχει τετράγωνα, τρίγωνα ισοσκελή, ορθογώνια και αμβλυγώνια, πλακάκια, σχίζες, ξυλάκια και χαλκάδες**. Τα πλακάκια βοηθούν τα παιδιά να ασκήσουν τη φαντασία τους και να αναπτύξουν την καλαισθησία τους.

Οι σχίζες είναι από ευλύγιστο υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε παιχνίδια αρίθμησης, αναγνώρισης χρωμάτων και δημιουργίας ψαθωτών, εξασκώντας τις δεξιότητες λεπτής κίνησης. Τα ξυλάκια βοηθούν στην προετοιμασία της γραφής, της αρίθμησης και της γεωμετρίας. Οι δακτύλιοι δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να παρατηρήσουν καμπυλόγραμμα σχήματα.

Τέλος, το παιδαγωγικό υλικό του Froebel συμπληρώνεται με τη χρήση φυσικού υλικού όπως βότσαλα, σπόρους κ.ά. Το υλικό αυτό βοηθά τα παιδιά να κάνουν συγκρίσεις, ταξινομήσεις ως προς το χρώμα, το σχήμα, το υλικό, να ασκήσουν τις αισθήσεις τους, την παρατηρητικότητα τους, να αναπτύξουν τη φαντασία τους.

Οι “εργασίες”

Οι φρεμπελιανές εργασίες ήταν ατομικές δομημένες δημιουργικές δραστηριότητες.

Σκοπός τους ήταν η κατάκτηση γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων λεπτής κίνησης.

Οι εργασίες αυτές είναι: το κέντημα, το ράψιμο, η υφαντική με χαρτί ή άλλα υλικά, όπως χάρτο, μαλλί, η κοπτική, η κολλητική (π.χ. χαρτοκολλητική), η διπλωτική και η πλαστική (π.χ. πηλοπλαστική).

Ζαν Πιαζέ (Jean Piaget – 9 Αυγούστου 1896 – 16 Σεπτεμβρίου 1980)

Ήταν Ελβετός φιλόσοφος, φυσικός επιστήμονας και ψυχολόγος, ιδιαίτερα γνωστός για τις μελέτες του σχετικά με τα παιδιά, την θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης (αγγλικά: Theory of cognitive development) και για την επιστημολογική του άποψη γνωστή και ως γενετική επιστημολογία.

«Στο τέλος του πρώτου χρόνου της ζωής του, το παιδί έχει ερευνήσει και ανακαλύψει όλα τα μέρη του μικρού κόσμου του μέσα από στοιχειώδεις πράξεις που το ίδιο αναλαμβάνει.»

Ο Πιαζέ υποστηρίζει πως η ανάπτυξη συντελείται σε διακριτά και καθολικά στάδια, τα οποία ξεκινούν από την γέννηση και εκτείνονται μέχρι και την εφηβεία.

Ο Πιαζέ ήταν ο κύριος εκπρόσωπος της γνωστικής προσέγγισης στην ανάπτυξη. Θεωρούσε ότι μέσω των νοητικών λειτουργιών (το γνωστικό σύστημα) επιτυγχάνεται η προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον. Η βιολογική ωρίμανση του οργανισμού, το κοινωνικό περιβάλλον που προσφέρει στο άτομο ερεθίσματα καθώς και η δραστηριότητα (π.χ. κινητική) του ίδιου συντελούν ταυτόχρονα στην ανάπτυξή του.

Στάδια Ανάπτυξης

Ο Πιαζέ υποστηρίζει πως η ανάπτυξη συντελείται σε διακριτά και καθολικά στάδια, τα οποία ξεκινούν από την γέννηση και εκτείνονται μέχρι και την εφηβεία. Θεωρεί πως η διαδοχή των σταδίων αυτών σχετίζεται με ποιοτικές διαφορές στον τρόπο σκέψης του ατόμου. Σε κάθε ηλικία συγκροτούνται και εγκαθίστανται συγκεκριμένες νοητικές ικανότητες που χαρακτηρίζουν και το κάθε στάδιο.

Τα στάδια νοητικής ανάπτυξης

- **Το αισθησιο-κινητικό στάδιο που διαρκεί από την γέννηση ως και την ηλικία των 2 ετών** (καλύπτει την βρεφική ηλικία): Στην περίοδο αυτή, τα αντανάκλαστικά που αποτελούν τα πρώτα μέσα που διαθέτει ο άνθρωπος για την επιβίωση και την προσαρμογή στο περιβάλλον, αποτελούν την βάση για την ανάπτυξη εκούσιων

δραστηριοτήτων. Σημαντικό ρόλο στην διαδικασία αυτή παίζουν οι αισθήσεις και η ικανότητα της κίνησης που αποκτά το βρέφος.

- **Το στάδιο της προ-λογικής νόησης από τα 2 έως τα 6 έτη (νηπιακή ηλικία):** Καταλυτικό ρόλο παίζει η ανάπτυξη της γλώσσας, που σηματοδοτεί την έναρξη της ικανότητας του συμβολισμού και των εσωτερικών αναπαραστάσεων. Σ' αυτή την φάση της ανάπτυξης το νήπιο, σκέφτεται με βάση το αντιληπτικά επικρατέστερο, παραβλέποντας ορισμένες παραμέτρους. Επίσης, η σκέψη και η επικοινωνία του χαρακτηρίζεται ως εγωκεντρική, καθώς αντιλαμβάνονται το περιβάλλον και τους άλλους μόνο μέσα από την δική τους προοπτική.
- Το στάδιο της συγκεκριμένης λογικής σκέψης από τα 6 έως τα 12 έτη (παιδική ηλικία): Τα παιδιά κατακτούν την λογική σκέψη, λαμβάνουν υπόψη τους τόσο διαφορετικές παραμέτρους όσο και τους άλλους (κατάργηση της εγωκεντρικής επικοινωνίας). Τα κύρια ελλείμματα που εμφανίζονται αφορούν την αφηρημένη σκέψη.
- Το στάδιο της λογικής σκέψης από τα 12 έτη έως το τέλος της εφηβείας: Συντελείται η ανάπτυξη της λογικής σκέψης, βελτιώνεται η ικανότητα για κατανόηση και ερμηνεία, επιτυγχάνεται η κατάκτηση της αφηρημένης σκέψης.

Λεβ Βιγκότσκι – Lev Vygotsky (1896 – 1934)

Ήταν σοβιετικός ψυχολόγος που ανακαλύφτηκε από το δυτικό κόσμο τη δεκαετία του 1960. Σύμφωνα με το Βιγκότσκι, η πνευματική ανάπτυξη των παιδιών είναι λειτουργία των ανθρώπινων κοινοτήτων, παρά μεμονωμένων ατόμων. Η συνεισφορά του είναι ευρέως σεβαστή και ασκεί επιρροή στους τομείς της αναπτυξιακής ψυχολογίας, της εκπαίδευσης, της ανάπτυξης του παιδιού και της μελέτης της γλώσσας.

Με τη διαμεσολάβηση του εκπαιδευτικού, των γονέων και των συνομηλίκων του το άτομο μπορεί με αλληλεπίδραση να οδηγηθεί σε ένα γνωστικό επίπεδο ανώτερο αυτού που από μόνο του κατέχει.

Ήταν σοβιετικός ψυχολόγος που ανακαλύφτηκε από το δυτικό κόσμο τη δεκαετία του 1960. Σύμφωνα με το Βιγκότσκι, η πνευματική ανάπτυξη των παιδιών είναι λειτουργία των ανθρώπινων κοινοτήτων, παρά μεμονωμένων ατόμων. Η συνεισφορά του είναι ευρέως σεβαστή και ασκεί επιρροή στους τομείς της αναπτυξιακής ψυχολογίας, της εκπαίδευσης, της ανάπτυξης του παιδιού και της μελέτης της γλώσσας.

Ο Vygotsky θεωρεί ότι το γνωστικό – μαθησιακό δυναμικό κάθε ατόμου μπορεί να πλουτιστεί με περιβαλλοντική συνδρομή. Το παιδί κατέχει ένα συγκεκριμένο γνωστικό επίπεδο. Με τη διαμεσολάβηση του εκπαιδευτικού, των γονέων και των συνομηλίκων του το άτομο μπορεί με αλληλεπίδραση να οδηγηθεί σε ένα γνωστικό επίπεδο ανώτερο αυτού που από μόνο του κατέχει.

Η διαφορά ανάμεσα στο προϋπάρχον γνωστικό επίπεδο κι εκείνο που το παιδί θα κατακτήσει με καθοδήγηση, ονομάζεται Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης. Με άλλα λόγια Ζ.Ε.Α. είναι η διαφορά ανάμεσα σε αυτό που από μόνος μου μπορώ να πετύχω κι αυτό που θα κατακτήσω αν με βοηθήσουν. Η θεωρία αυτή βρίσκει εφαρμογή στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και δίνει μια νέα διάσταση στη διδακτική και τη θεώρηση της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ

Τζον Ντιούι (John Dewey: 1859-1952)

ο Ντιούι ενδιαφέρθηκε για τη μεταρρύθμιση της εκπαιδευτικής θεωρίας και πράξης. Έδωσε έμφαση στη μάθηση μέσω διαφόρων δράσεων και όχι των τυπικών Αναλυτικών Προγραμμάτων. Εναντιώθηκε στις αυταρχικές παιδαγωγικές μεθόδους. Άσκησε κριτική τόσο στην εκπαίδευση που στοχεύει στη διασκέδαση των μαθητών και την απασχόλησή τους με ανούσιες δραστηριότητες, όσο και στην εκπαίδευση που στοχεύει αποκλειστικά στην επαγγελματική κατάρτιση. Δίκαια θεωρείται «ο άνθρωπος που άλλαξε την εκπαίδευση των ΗΠΑ». Θεώρησε το σχολείο ως ένα χώρο κοινωνικής ζωής που στοχεύει στη μάθηση. Δίκαια θεωρείται «ο άνθρωπος που άλλαξε την εκπαίδευση των ΗΠΑ», δίνοντάς της το φιλελεύθερο, αντιαυταρχικό χαρακτήρα που έχει έως σήμερα. Η έμφαση στον πειραματισμό, η ευελιξία στα προγράμματα, η σημασία που δίνεται στο ενδιαφέρον των μαθητευομένων θεσμοθετήθηκαν στο αμερικάνικο σχολικό σύστημα υπό τη δική του επιρροή.

Μαρία Μοντεσσόρι (Maria Montessori: 1870-1952)

Το Μοντεσοριανό δομημένο περιβάλλον επιτυγχάνεται με τα εκπαιδευτικά υλικά και παιχνίδια, μα και με την κατασκευή των σπιτιών των παιδιών. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λειτουργούν ως εκείνοι που δομούν το παιδικό περιβάλλον ώστε αυτό να παράσχει περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση. Εδώ τα πολύ μικρά παιδιά δεν αναγκάζονται να ζήσουν σε κτίρια που έχουν κατασκευασθεί από και για τους ενήλικες, αλλά σε φιλικούς και ευχάριστους χώρους, όπου ακόμα και τα αντικείμενα που χειρίζονται σέβονται τις διαστάσεις τους. Σήμερα βρίσκουμε την επίδραση της Μοντεσσόρι (α) σε ένα σύνολο παιδαγωγικών προταγμάτων που και εκείνη συνέβαλε ώστε να αναδυθούν, και (β) στην καθαρόαιμη “Μοντεσοριανή” παράδοση των ομώνυμων σχολείων.

Η «Ανοικτή τάξη».

Η Μοντεσσόρι συνέβαλε στην επιχειρηματολογία για «ανοικτές τάξεις» και για «εκτός των θυρών» εκπαίδευση. Η σχολική τάξη, το ίδιο το σχολικό κτίριο, συγκρούονται με τη φύση του παιδιού.

Η χρήση των Μοντεσοριανών υλικών είναι δυνατό να γίνεται εκτός των θυρών του σχολικού ιδρύματος, στο -σχεδιασμένο για να επιτύχει μάθηση (δομημένο)- περιβάλλον. Ωφέλιμο θα ήταν να αντικατασταθούν από χώρους που να προσαρμόζονται στις διαστάσεις του παιδικού σώματος, όπως το «σπίτι των παιδιών» (Casa dei bambini).

Οβίντ Ντεκρολί (Ovide Decroly, Ρενέ 1871 – Βρυξέλλες 1932)

Στόχος του σχολείου για τον Ντεκρολί δεν είναι η «διδασκαλία» αλλά η «εκπαίδευση». Ο Ντεκρολί πρεσβεύει μία πολύ συγκεκριμένη περιγραφή των ψυχολογικών και διανοητικών δυνατοτήτων του παιδιού για κάθε ηλικία, που θυμίζει επίσης πολύ τα μεταγενέστερα «στάδια» του Πιαζέ.

Η σχολική τάξη μετατρέπεται απλά σε χώρο συνάντησης των μαθητευομένων. Η μάθηση πραγματοποιείται “εκτός των θυρών”. Στην τάξη τους οι μαθητευόμενοι συλλέγουν, κατατάσσουν, ταξινομούν και ανατρέχουν στα υλικά, τα βιβλία, τα αρχεία, τα υλικά που έχουν συλλεχθεί κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής δραστηριότητας.

Σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση του Ντεκρολί είναι πως οργανώνεται στη βάση «κέντρων ενδιαφέροντος» που είναι προσαρμοσμένα στις μαθητικές ανάγκες και δυνατότητες.

Ένα καλά προσδιορισμένο «κέντρο ενδιαφέροντος» προσφέρει στο δημιουργικό εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να οργανώσει τη μάθηση πολλών γνώσεων που στην παραδοσιακή διδασκαλία προσφέρονται κατατεμαχισμένα σε «μαθήματα». Εξακολουθεί να θεωρείται ένας από τους αναμορφωτές στη γαλλόφωνη εκπαίδευση, όπου πάντως, στο “Ρεπουμπλικανικό” και γραφειοκρατικό κλίμα της, αναγνωρίζεται λιγότερο από ότι π.χ. ο Ντιούι στον αγγλοσαξονικό κόσμο. Ιδιαίτερη επιρροή έχει η μέθοδος «Ντεκρολί» για την Ανάγνωση, η λεγόμενη και “ολική μέθοδος ανάγνωσης”.

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή το παιδί ξεκινάει από την αναγνώριση των λέξεων και τη σύνδεση του κάθε “σχεδίου” με την αντίστοιχη έννοια.

Η ανάλυση σε «συλλαβές» και «γράμματα» ακολουθεί, και σε μεγάλο βαθμό πραγματοποιείται αβίαστα από το ίδιο το παιδί, που διευκολύνεται πάντως και από ειδικές “αναλυτικές” ασκήσεις-δράσεις. Όπως ακριβώς το παιδί μαθαίνει να μιλάει μιλώντας, έτσι μπορεί και να μάθει να διαβάζει διαβάζοντας.

Ζαν Πιαζέ (Jean Piaget – 9 Αυγούστου 1896 – 16 Σεπτεμβρίου 1980)

«Στο τέλος του πρώτου χρόνου της ζωής του, το παιδί έχει ερευνήσει και ανακαλύψει όλα τα μέρη του μικρού κόσμου του μέσα από στοιχειώδεις πράξεις που το ίδιο αναλαμβάνει.»

Ο Πιαζέ υποστηρίζει πως η ανάπτυξη συντελείται σε διακριτά και καθολικά στάδια, τα οποία ξεκινούν από την γέννηση και εκτείνονται μέχρι και την εφηβεία. Ήταν Ελβετός φιλόσοφος, φυσικός επιστήμονας και ψυχολόγος, ιδιαίτερα γνωστός για τις μελέτες του σχετικά με τα παιδιά, την θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης (αγγλικά: Theory of cognitive development) και για την επιστημολογική του άποψη γνωστή και ως γενετική επιστημολογία.

Η σημαντικότερη συμβολή του θεωρείται η στρουκτουραλιστική κατασκευή των σταδίων της γνωστικής ανάπτυξης του ανθρώπου, ενώ όσον αφορά τη θεωρία της μάθησης υποστήριξε την εμπειριστική πρόσκτηση γνώσης μέσω της εμπειρίας, της παρατήρησης και τέλος της αφαίρεσης.

Λεβ Βιγκότσκι – Lev Vygotsky (1896 – 1934)

Dewey (1859-1952)

Στην Αμερική του 1896 ο Dewey(1859-1952) ιδρύει στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο ένα πειραματικό δημοτικό σχολείο στο οποίο φοιτούν και νήπια κάτω από την καθοδήγηση Νηπιαγωγών. Ο Dewey είναι διάσημος κοινωνιολόγος, παιδαγωγός και φιλόσοφος. Το αξίωμα «μάθηση μέσα από την πράξη» επηρεάζει πολλούς μεταγενέστερους παιδαγωγούς. Οι συνθήκες είναι ευνοϊκές.

Ο Dewey υποστηρίζει συνεχώς ότι η εκπαίδευση και η μάθηση είναι κοινωνικές και διαδραστικές διαδικασίες, και επομένως το ίδιο το σχολείο είναι ένας κοινωνικός θεσμός

μέσω του οποίου μπορεί και πρέπει να πραγματοποιηθεί κοινωνική μεταρρύθμιση. Επιπλέον, πίστευε ότι οι μαθητές ευδοκούν σε ένα περιβάλλον όπου τους επιτρέπεται να βιώσουν και να αλληλεπιδράσουν με το πρόγραμμα σπουδών και όλοι οι μαθητές θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να λάβουν μέρος στη μάθησή τους.

Οι ιδέες της δημοκρατίας και της κοινωνικής μεταρρύθμισης συζητούνται συνεχώς στα κείμενα του Dewey για την εκπαίδευση. Ο Dewey υποστηρίζει σθεναρά τη σημασία της εκπαίδευσης όχι μόνο ως τόπου απόκτησης γνώσεων περιεχομένου, αλλά και ως τόπου για να μάθετε πώς να ζείτε. Στα μάτια του, ο σκοπός της εκπαίδευσης δεν πρέπει να περιστρέφεται γύρω από την απόκτηση ενός προκαθορισμένου συνόλου δεξιοτήτων, αλλά μάλλον την αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού κάποιου και την ικανότητα χρήσης αυτών των δεξιοτήτων για το ευρύτερο καλό. Σημειώνει ότι «το να τον προετοιμάζεις για τη μελλοντική ζωή σημαίνει να του δίνεις εξουσία στον εαυτό του· σημαίνει να τον εκπαιδεύεις ώστε να έχει την πλήρη και έτοιμη χρήση όλων των ικανοτήτων του» (*My Pedagogic Creed*, Dewey, 1897).

Montessori (1870-1952)

Την ίδια περίπου περίοδο στην Ιταλία αναπτύσσονται οι αντιλήψεις από την **Montessori**(1870-1952). Αυτή **ιδρύει** το 1907 το « **casì dei bambini**» στις φτωχογειτονιές του San Lorentzo της Ρώμης. Τα παιδιά από τις φτωχογειτονιές διδάσκονται τρόπους συμπεριφοράς, ανάγνωση, γραφή και μαθηματικά πριν την ηλικία των 5 χρόνων. Η μάθηση επιτυγχάνεται μέσω των αισθήσεων και με ειδικό υλικό.

Η συμβολή της Montessori είναι σημαντική. Ιδρύει το Διεθνές Κέντρο Παιδαγωγικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο για τους ξένους, στην Περούτζια της Ιταλίας. Οργανώνει σειρά μαθημάτων για την μέθοδο της και σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς για την καλύτερη εφαρμογή της μεθόδου της.

Το 1907 ίδρυσε στη Ρώμη το πρώτο της νηπιαγωγείο, με το όνομα “Σπίτι των παιδιών” (Casa dei bambini). Το σχολείο αυτό δημιουργήθηκε από την ανάγκη να συγκεντρωθούν τα παιδιά των εργατών της συνοικίας σε ένα λειτουργικό περιβάλλον, που θα τους προσέφερε φροντίδα και αγωγή. Η Montessori ανέπτυξε μια παιδαγωγική μέθοδο με εμφανή την επιρροή του Rousseau, Pestalozzi και Froebel. Η ίδια ταξίδεψε σε πολλές χώρες, κάνοντας διαλέξεις για τη μέθοδό της και έγραψε βιβλία που μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες. Παράλληλα ιδρύθηκαν πολλά μοντεσοριανά σχολεία σε όλο τον κόσμο. Μέχρι σήμερα θεωρείται μια από τις πιο διαδεδομένες παιδαγωγικές μεθόδους.

Σύμφωνα με τη Montessori, το παιδί, από τη γέννηση του ως την ηλικία των 5 ετών, έχει εσωτερικές δυνάμεις που το παρακινούν να ασχοληθεί αυθόρμητα με δραστηριότητες, που συμβάλλουν στην ανάπτυξή του. Η ανάπτυξη του παιδιού είναι μια εσωτερικά καθορισμένη διαδικασία και προκύπτει από την αλληλεπίδραση του παιδιού με το περιβάλλον και τα υλικά. Επομένως, η αγωγή που δίνεται στα παιδιά θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τη φύση και τους νόμους της. Με τον τρόπο αυτό, ευνοείται η φυσική αγωγή, η ελεύθερη κίνηση, οι ασκήσεις ανάπτυξης των αισθήσεων και η επαφή του παιδιού με τον εξωτερικό κόσμο. Το παιδί έχει νου αποροφητικό, λέει η Montessori και μαθαίνει με την ελεύθερη έρευνα και εργασία.

Επίσης, πίστευε ότι το παιδί σε συγκεκριμένες φάσεις της ανάπτυξής του είναι περισσότερο ευαίσθητο σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος και είναι έτοιμο να κατακτήσει συγκεκριμένες δεξιότητες και έννοιες. Οι χρονικές φάσεις βέλτιστης μάθησης ονομάζονται από τη Montessori «περίοδοι ευαισθησίας». Τέλος, η Montessori θεωρεί ότι το παιδί αντλεί χαρά

και ευχαρίστηση από την ενασχόλησή του με οργανωμένες δραστηριότητες και διαισθητικά αναζητά τη τάξη και την αρμονία στο περιβάλλον του.

Οι βασικές αρχές της μεθόδου της Montessori

Οι βασικές παιδαγωγικές αρχές του συστήματος της Montessori είναι:

- **η ελευθερία.** Η ελευθερία αποτελεί τη βάση της μεθόδου. Το παιδί μπορεί να κινείται ελεύθερα μέσα στην τάξη και να διαλέγει μόνο του τα υλικά, με τα οποία θα ασχοληθεί. Επίσης, υπάρχει ελευθερία χρόνου, ώστε το παιδί να μπορεί να απασχοληθεί όσο χρόνο χρειάζεται με ένα παιδαγωγικό υλικό.
- **ο σεβασμός.** Το παιδί ενεργεί αυθόρμητα. Γι' αυτό πρέπει να σεβόμαστε την προσωπικότητά του και να αποφεύγουμε να το βοηθάμε όταν δεν χρειάζεται τη βοήθεια μας. Δεν πρέπει να διακόπτουμε την ενεργητικότητά του. Με την επανάληψη των πράξεων του θα φτάσει τελικά στο σκοπό του.
- **η πειθαρχία.** Μέσα σε μια μοντεσοριανή τάξη το παιδί είναι ευχαριστημένο από τη δραστηριότητα που κάνει και νιώθει ευτυχισμένο όταν τη τελειώσει με επιτυχία. Αποτέλεσμα αυτής της πειθαρχίας που βασίζεται στην ελευθερία και την αυτοκυριαρχία του παιδιού είναι η κατάργηση της τιμωρίας. Όταν ένα παιδί εμποδίζει ή αναστατώνει τη λειτουργία της ομάδας, τότε ο παιδαγωγός επεμβαίνει και το απομονώνει. Με τον τρόπο αυτό, το παιδί πειθαρχεί, βλέποντας την υπόλοιπη ομάδα να εργάζεται, ενώ αυτό είναι αμέτοχο.
- **η ατομική διδασκαλία.** Κάθε παιδί επιλέγει το παιχνίδι που θέλει, κάθεται στη θέση του και παίζει όσο θέλει με αυτό. Κάθε παιδί ασχολείται με μια διαφορετική δραστηριότητα. Οι μόνες ομαδικές δραστηριότητες είναι η γυμναστική, η μουσική και το μάθημα της σιωπής.
- **η δράση της παιδαγωγού.** Η παιδαγωγός, την οποία η Μοντεσσόρι ονομάζει Διευθύντρια **δε διδάσκει, δεν επιβάλλει αλλά βοηθάει τα παιδιά να γνωρίσουν το υλικό και να μάθουν τις δυνατότητές χρήσης του.** Το παιδί επιλέγει αυθόρμητα την δραστηριότητα που το ενδιαφέρει και προχωρά στην ενασχόλησή του με αυτή. Η παιδαγωγός παρατηρεί, επιβλέπει και παρεμβαίνει μόνο όταν το ζητήσει το ίδιο το παιδί. Με διακριτική στάση παρατηρεί το παιδί αν ενδιαφέρεται για την άσκηση και πώς ασκεί τις δεξιότητές του και καταγράφει τις παρατηρήσεις της.

Η μέθοδος

Η Montessori προτείνει γενική αναδιοργάνωση του σχολείου και παροτρύνει τους παιδαγωγούς να σκεφτούν περισσότερο για το παιδί, παρατηρώντας συνεχώς τις ανάγκες του.

Βασική ιδέα είναι ότι τα παιδιά μπορούν να μάθουν όταν έχουν τη δυνατότητα να δράσουν ελεύθερα με το δικό τους ρυθμό σε ένα καλά οργανωμένο περιβάλλον. Είναι η πρώτη που πρότεινε την τοποθέτηση παιδιών μικτών ηλικιών στην ίδια τάξη, κάτι που εφαρμόζεται μέχρι σήμερα στην προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Ωστόσο, η διδασκαλία είναι κυρίως εξατομικευμένη με στόχο κάθε παιδί να δουλεύει στο δικό του ρυθμό. Τα παιδιά ξεκινούν από απλές δραστηριότητες και προχωράνε σταδιακά σε περισσότερο απαιτητικά υλικά και δραστηριότητες σύμφωνα με το δικό τους ρυθμό.

